

Vaqif YUSİFLİ

Adil Möhsün oğlu Qasımlı 1938-ci ilin mart ayında Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. Naxçıvanda C.Məmmədquluzadə adına 2 sayılı şəhər məktəbini bitirdikdən sonra APİ-nin pedoqogika və ibtidai təhsil fakültəsində təhsil almışdır. Yeddi il Naxçıvanın müxtəlif məktəblərində müəllim işləmiş, ondan sonra Naxçıvan Dövlət Radio və Televiziya Verilişləri Komitəsində çalışmışdır. İlk şeiri 1958-ci ildə «Şərq» qəzetində dərc edilmişdir.

lə, cılızlığı və kövrəkliyi ilə elə vəhdətdir ki, heyrətini gizlədə bilmir. Sərt qayalar, rəngli dağlar, gözəlliyi üzə çıxan bulaqlar, mineral sular, nadir ağaclar, «Əshafü-kəf» ucalığı, duzdağlar. Orada yaşayan insanlar da elə bu qayalara, bu dağlara, bu bulaqlara, bu ağaclara oxşayırlar. Naxçıvan şəhəri indi dünyanın ən gözəl, ən müasir şəhərlərindən heç də geridə qalmır. Və Naxçıvan deyəndə Hüseyin Cavid, Mirzə Cəlili, Bəhrüz Kəngərini, Əliqulu Qəmküsarı, Yusif Məmmədəliyevi, Əziz Şərif, Məmməd Araz, İslam Səfərlini düşünürsən. Naxçıvanda doğulan- istər Naxçıvanda yaşasın, istər Bakıda- heç bir şairin qədr-qiyətini aşağı salmayaq. Amma Naxçıvan deyəndə indiki çağda ən çox Adil Qasımlının şeirlərini xatırlayaq. Çünki onun poeziyasında Naxçıvan canlı bir tarixdir, təbiətdir. Və əlbəttə, Naxçıvan Azərbaycandır deyirik.

Əlincədə –zirvədə bir qızılgül bitib. Yüz tufandan qoruyubdu özünü, Möcüzədir zərif gülün dözümlü. Bu ocağın qaralmayan közümlü Əlincədə ötir saçan qızılgül? Sərt qayada sınıb neçə ildırım, Yaralanıb, paralanıb sıldırım. Zoğ ataraq yenə də baş qaldırıb Əlincədə ötir saçan qızılgül.

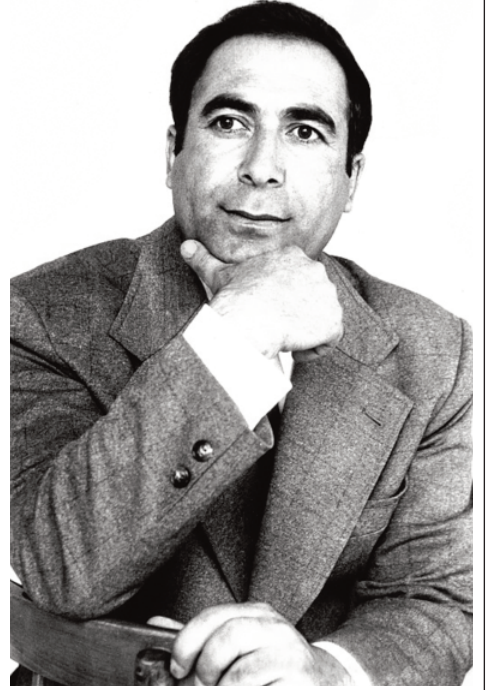
Hər bir şairin təbiətlə, torpaqla ünsiyyəti, doğulduğu məkanın hər qarışına sevgisi o deməkdir ki o, həmin təbiətin, həmin torpağın bir parçasıdır. Əgər Əlincədə, zirvədə bitən o ötir

Yalçın qayaların qardandır tacı, Arxaca ağ duman sərilib indi. Şələlə-dəğlərin dağınıq saçı Şaxtanın əliylə hörülüb indi. Bulaq nəfəsiylə qarı ərdir, Süzülüb axdığı dağ yaxasında. Ləpirlər elə bil, düymə yeridir Qarlı düzənlərin ağ yaxasında.

Adil Qasımlının şeirlərindən söz açan hər bir müəllif onun şeir dilinin gözəlliyindən, yəni ədəbi dillə canlı danışq dilinin qovuşmasından yaranan vəhdəti xüsusi qeyd etmişlər. Bu isə o deməkdir ki, Adil Qasımlı şeirlərində heç bir kələ-kötür sözə, ifadəyə yol vermir, sadə, anlaşıqlı, amma poetik (lirik-emosional, bədii təsvir ustalığı) ifadə və məcazlarla diqqəti cəlb edir. Buna nail olmaq isə bədii tərəkürün müasir ədəbi dil normalarına uyğunlaşması, mümkün qədər şablonlardan, belə deyək ki, ənənənin sxolostik «zərəkəlliyindən» qurtulması ilə müəyyənleşir. Adil Qasımlı «köhnə havalarda» təzə notlar səsləndirməyi bacarır, neçə qoşmasını, gəraylısını nümunə göstərə bilərək ki, aşıq poeziyasının-xalq şeirinin yaşarı ənənələrinə necə sadıq qalıb, amma kimisə yasılamayıb. Onun bir sevgi şeirinə diqqət yetirin:

Eşitmirsən sözlərimi,
Yoldan yığım gözlərimi.
Düşüb qalan izlərimi,
Dönüm, öpə-öpə gedim.
Çevrilmisən sal daşlara,
Mən nə deyim lal daşlara.
Al qəlgimi, çal daşlara,

habzadə) Adil Qasımlının şeirlərində də gördük. Və həmçinin «Koroğlu köklü, Babək özüllü» azərbaycanlı olduğunu da izlədik. Hər hansı şairin müxtəlif əhval-ruhiyyədə, ovqatda olmasını da anlamalıyıq. Adil Qasımlı bir neçə şeirinə görə şikayətçi, etirazçı şair kimi qələmə vermək də olar («Üstümə yüz yerdən ələmiz daşlar Hardasan, hardasan, a Simurq quşu?», «Gülüntək salındım ələ dünyada, Mənim nə işim var belə dünyada»,

Əlincədə bitən qızılgül

83 yaşına çatmış Adil Qasımlı ötən illərdə həm Naxçıvanda, həm də Bakıda, ümumən Azərbaycanda bir şair kimi tanınıb da, sevilib də. Xalqımızı «şair xalq» adlandıran Nikolay Tixonov vaxtilə «Azərbaycan gəncləri» qəzetinə verdiyi müsahibəsində Azərbaycanda gənc şair və yazıçıların əsərləri ilə tanış olduğunu qeyd edir, gənc şairlərin üçünün –Fikrət Qocanın, Fikrət Sadığın və Adil Qasımlının adlarını çəkir. Azərbaycan yazıçılarının V qurultayında (1966) Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimov geniş hesabat məruzəsində şeirimizin uğurlu sənətkarlıq axtarışlarından söz açarkən Adil Qasımlının şeirləri barədə də bir neçə kəlmə fikir söyləmiş, onun hər sözü yerli-yerində işlətdiyini, misraları mirvari kimi düzdüyünü nəzərə çarpmışdı. Naxçıvanda yaşasa da, onun yaradıcılığı təkə məxtar respublikada deyil, Bakıda-qaynar ədəbi mühitdə də əsl qiymətini alırdı. Tofiq Bayram, Çağır Novruz Bəkir Nəbiyev kimi tanınmış söz adamları, həmçinin Yusif Seyidov, Şirindil Alışanlı, Müseyib Məmmədov kimi dilçilər, ədəbiyyatşünaslar müxtəlif illərdə onun şeirlərindən söz açmışlar.

Təbii ki, bütün bunların əksəriyyəti qısaca fraqmentlər olub, Ancaq Akademik İsa Həbibbəylinin və Naxçıvan ədəbi mühitindən Akif Axundovun, Hüseyin Razinin, Məmməd Tahirin və b.məqalələrində Adil Qasımlının yaradıcılığı az-çox öz əksini tapıb.

Əlbəttə, bütün bunları heç də «xatirat dəftəri»nin səhifələri kimi mənalandırmayaq. Ona görə də bu yazını 60 illik yaradıcılıq yolu keçən bir şairin ədəbi portretinin bir neçə cizgisi hesab edin.

Adil Qasımlı deyəndə biz ilk növbədə Naxçıvanı düşünürük. Dünyanın və təbii ki, Azərbaycanın bənərsiz bir diyarı canlanır gözlərimiz qarşısında. Təbiət burada sərtliyi və zərifliyi-

saçan qızılgül şairin öz içindəki güllərə, çiçəklərə oxşamasaydı, o şeir yaranmazdı. Adil Qasımlı öz şeirlərini çöl güllərinə oxşadı. Bu çöl güllərinin Güneş özü çiyizdir, göydən od yağsa belə, solmurlar. Bu qərib çöllərin gül-çiçəkləri ilə şairin şeirləri –nəgmələri bir-birinə oxşar. Adil Qasımlı yağışlı bir gecədən də, çöl güllərindən də, torpaqdan da, aylı gecənin aydınlığından da yazanda ürəyinə köçürdüyü Naxçıvandan söz açır. İsa Həbibbəyli Adil Qasımlının şeirlərindəki «Naxçıvan coğrafiyası»nı belə müəyyənleşdirir: –Möminə xətin məqbərəsi, əfsanəli, nağılı Arpaçay, zirvəli, qürrəli Şahbuz dağları, məğrur Əlincə qalası... bütün bunları ana yurdun orijinal və parlaq poetik salnaməsi kimi qeyd edir. Qədim və müasir Naxçıvan haqqında minlərlə şeirlər yazılıb və yazılacaq, amma Adil Qasımlının bu şeiri o «Naxçıvannamələr»in ön sıralarındadır:

O yer ki, dağları qranitləşib
Köksündə nizələr, oxlar kütləşib.
Qədim qalalardan zireh geyibdi...
Bütün ötkəmliyi, sərtliyi ilə
Vüqarı, dözümlü, mərdliyi ilə
Məni göz açandan sehləyibdi.
Köklənib dumduru məhəbbət üstə
Qəlbimin telləri çalınıb sim-sim.
Gah pay-piyada, gah da at üstə
Gəzdiyim torpaqdı ilk müəllimim.

Adil Qasımlının təbiət şeirlərində bir misra belə mədh və tərənnüm yoxdu. O, ilin fəsillərinə ya ağaca, dağa, güllərə şeir həsr edərsə, demir ki, qış ya bahar gözəldir ya da Əlincədəki zirvədə giten qızılgülün vəsfini, tərifi verməz. Amma bədii təsvir vasitələri (ən çox təşbih və metafora) ilə poetik ustalığı nümayiş etdirir: Baxın «Qış eskizləri»nə:

Yağışla yuyulan dərəyə, düzə,
Yenə narın-narın qar ələyir qış.
Budaqlar əsəndə sanıram bizə
Buhlu barmağını silkələyir qış.

Olsun qəlpə-qəlpə, gedi.
Yandırılıb döndərdin külə,
Barı, sonda xoşbəxt elə,-
Gözlərimi əllərinlə

Bu dünyaya qapa, gedim.
İndi qalır bir suala cavab vermək: istedadlı bir şair kimi təqdir etdiyim Adil Qasımlı –həm XX əsrin, həm də XXI əsrin şairi- yaşadığı bu dünyanı, Vətəni, həyatdakı reallıqları, cəmiyyətdə baş verən ictimai-siyasi prosesləri və əlbəttə, özünün Zamanla münasibətini necə ifadə edir? Axı, şair təkə öz hisslərinin, duyğularının, şəxsi istək və arzularının təsvirçisi və tərənnümçüsü deyil, şair həm də öz içindən –o sırf intim aləmdən böyük aləmə, mübarizələr, münaqişələr, ziddiyyətlər dolu bir aləmə də körpü salmalıdır. Və ən başlıcası, «Mən kiməm?» sualına da cavab verməlidir (Azərbaycan poeziyasında bu suala cavab verməyən şair varmı görəsən?). Adil Qasımlı bir şeirində yazır:

Bir gün kimliyimi soruşsa kimsə,
Bilmərəm nə deyim,
Bu deyil ki, sirr-
Ağacı tanıdan meyvəsidersə,
Torpağı tanıdan bərəkətidir...
Mən nə eləmişəm, nə də deyəm ki,
Daim gileyliyəm, gileyliyəm ki
Sinəmdə cücərəm söz güllənəyib,
Şeirəm zəmi-zəmi sünbüllənəyib,
Quru bir çubuqdür əlimdə qələm,
Hələ kimliyimi deyə bilmərəm.

Bu şeiri Adil Qasımlı nisbətən cavan yaşlarında qələmə alıb, ya sonrakı illərdə, bunun elə bir əhəmiyyəti yox, amma elə şeirləri var ki, həmin kimlik məsələsinə heç bir şübhə yeri qalmır: «Mən elə ağacam elə otam ki Ancaq bu torpaqdan bitə bilərdim», «Mənim igidliyim, mənim mərdliyim Koroğlu köklüdü, Babək özüllü».

Ümumiyyətlə, əksər şairlərimizə xas olan özündən və ən çox öz taleyindən narazılığı («Bircə ondan razıyam ki, Özümdən narazıyam»-B.Va-

«Kürəyimdə titrəyir «qardaşım» vuran çiçək, Kimə etibar edim inanım bundan belə?» və s.). Ancaq buna nə ehtiyac? Əgər bu dünyada ŞAİR öz ömür yolunu neçə-neçə aşırımdan, dolaylan keçirirsə, həyatda hamar, asan yolu seçmirsə, amma çətinliklər gədiyindən keçirsə, bu yollarda qarşısına uçurumlar çıxırsa..nə etməli?

Ümid dolu, inam dolu
Bir ürəklə keçək gərək biz bu yolu.

Və təbii ki, Şairi təkə çətin yollar yolçusu kimi anlamayaq. Şairlər deyilmi bizə sevgini, dünyanın gözəlliyini, həyata, gerçəkliyə, yaşamağa ümidi artıran, Vətən eşqini, Azadlıq duyğusunu ürəyimizə səpələyən? «Qoy tanışın dünya məni» və «Azərbaycan» şeirlərində Adil Qasımlı vətənpərvər bir şair kimi diqqəti cəlb edərsə, «Səni səsləyirəm»də türkçü kimi çıxış edir, sevgi şeirlərində zərif bir ürək sahibi olduğunu nişan verir, «Yaşıl obanın nağılları» poemasında müharibə illərinin ağrı-acılarından söz açır (Adil Qasımlı özü də «müharibə uşağıdır») , «İydələr çiçəkləyəndə», «Torpaq» və onlarla şeirlərində təbiətin gözəlliyini, rəngarəngliyini misralarına köçürür, bir sıra şeirlərində isə həyatdakı neqativ halları tənqid hədəfinə çevirir. Bir sözlə. Müasir şair nə yazmalıdır, nədən söz açmalıdır sualına şeirlərilə cavab verir.

Və sonda: Adil Qasımlıdan kiçik bir şeirlə bu yazını tamamlayaq:

Bu torpağın qəhrini çək,
Yeri şumla, toxumu ök,
Zay olanı çürüyəcək,
Safları üzə çıxacaq.
Ruhum hələ coşur canda
Gileyim yox təbimdən də.
Ən köhnə kitabımdan da
Sözlərim təzə çıxacaq.